

Key words: ideology, culture, intelligentsia, decision.

Аннотация

Сирук Н.М. Идеологический надзор за культурно-научной сферой Украины (вторая половина 40-х – начало 50-х годов XX в.)

На основе изучения архивных материалов и работ обобщающего характера анализируются особенности идеологических кампаний в культурной сфере против украинской интеллигенции в первое послевоенное десятилетие.

Ключевые слова: идеология, культура, интеллигенция, постановление.

Надійшла до редакції 14.10.2014 р.

УДК 78.07(477):314.743

В.Г. Дутчак

ТРАДИЦІЇ БАНДУРНОГО МИСТЕЦТВА В АВСТРАЛІЇ

Мистецтво бандуристів діаспори – складова загальної духовної культури українського народу, що охоплює широкі сфери діяльності як у виконавстві, творчості, конструюванні інструментарію, так і громадській, методично-педагогічній, видавничій справах. Розвиток бандурного мистецтва в середовищі діаспори впродовж XX ст. відбувався неоднорідно. Відмінності у його функціонуванні зумовлені часово-хронологічними, просторово-географічними, соціокультурними і економічно-політичними чинниками розвитку країн, де функціонували бандурні осередки. Якісні показники розвитку бандурного мистецтва визначалися характером еміграційних хвиль, що різнилися за причинами їх виникнення, а відповідно і за соціальним, освітнім, інтелектуальним станом її представників. Створення мистецьких осередків, у т.ч. і бандурних, зумовлювало специфіку соціокультурної та естетичної ситуації країни еміграції.

Австралія входить до переліку країн активного переселення українців лише після II Світової війни, що пов'язано з третьою, а сьогодні й з четвертою еміграційними хвилями. Саме війна, попри військові катаклізми, зумовила яскравий ріст національного та державно-політичного руху в Україні. «Для третьої хвилі масової еміграції українців притаманною була організаційна та соціальна динаміка, яку зумовив притік української інтелігенції, зокрема й діячів музичної культури» [9; 90]. Ця хвиля носила політичний характер і сформувалася у таборах ДР – ДП (переміщених осіб).

Табори для переміщених осіб у західних зонах Німеччини, Австрії, Італії проіснували недовго (1946-1950 рр.), проте стали важливими центрами громадської та культурної діяльності українських емігрантів. Саме тоді відбувається подальша рееміграція до Великобританії, США, Канади і Австралії. Українська етнічна «громада Австралії є наймолодшою в західній діаспорі» [9; 102]. Серед українських біженців було чимало художньої інтелігенції, зокрема музикантів-бандуристів, які продовжили розвиток бандурного мистецтва в зарубіжжі. Провідним чинником етнічного виживання української спільноти, віддаленій географічно й відрізаний у культурному та інформаційному сенсі від України, стали численні громадські, релігійні, культурно-мистецькі, молодіжні, політичні й ін. організації, що виникали від початку масового поселення українців. Основні зусилля й засоби українська діаспора в Австралії віддавала збереженню та розвитку української культури, українознавства загалом. За рівнем активності та досягнень у сфері культури українці часто переважають інші, значно чисельніші діаспорні групи Австралії.

Метою статті постає аналіз розвитку традицій бандурного мистецтва на австралійському континенті.

Матеріалом для статті слугували наукові й енциклопедичні видання – «Енциклопедія української діаспори» (Т.4 «Австралія – Азія – Африка») [8], Енциклопедія сучасної України (Т. 1) [7], «Альманах українського життя в Австралії» [1], «Українці в Австралії : матеріали до історії поселення українців в Австралії» [15–16], статті в періодиці української діаспори, дослідження автора [3–6], розвідки Г. Карась [9], В. Мішалова [10–13], В. Трошинського [14], К. Чернової [19], а також опрацювання матеріалів, отриманих у результаті спілкування з В. Мішаловим, П. Деряжним, Л. Ковальчук.

Популяризація бандури в світі пов'язана з діяльністю як окремих виконавців, так і колективів бандуристів. Вони були носіями як певних регіональних традицій бандурного виконавства, так і репрезентантами загальних надбань української музичної культури. Звідси, в результаті аналізу діяльності представників бандурного мистецтва окремих країн, можна визначити рівень як взаємовпливів, з одного боку, так і власних, питомою ознак розвитку бандурного мистецтва в країні еміграції, з іншого.

З кобзарством пов'язане поняття традиції і школи. На векторі розвитку «Україна – діаспора», ці поняття набувають значної ваги, оскільки саме в діаспорі часто зберігалися ті звичаї, традиції, національно-культурні пріоритети, яким не було місця в ідеологічному «прокрустовому ложі» радянської України. Зарубіжжя виступило потужним «консервантом» багатьох національних музичних традицій, зокрема і кобзарських.

В Австралії це мистецтво розвивалося завдяки діяльності окремих митців, що стимулювали створення ансамблів і шкіл навчання гри на інструменті. «Школа, з одного боку, є частиною традиції, свого роду механізмом утворення традиції, з іншого, традиція відображається за допомогою школи, оскільки школа є «ланкою передачі» в розвитку і збереженні традиції» [20; 128]. Попри економічні і побутові труднощі, з якими зіштовхнулись українські емігранти в Австралії, вони одразу ж розгорнули широку культурну діяльність, де на першому місці були пісня й музична творчість [8].

Від середини 1950-х років бандура здобула широку популярність серед молоді. У Сідней кобзарське мистецтво популяризував Г. Бажул (1906-1988 рр.) – учень Г. Хоткевича в Харківському музично-драматичному інституті. У 30-х роках в Україні був репресований. На початку 40-х він повертається із Сибіру до Харкова, де виступає як соліст-бандурист. У 1944 р. концертував у Західній Україні разом із бандуристами школи Ю. Сігалевича. У Німеччині в таборовий період був учасником Капели бандуристів ім. Т. Шевченка, організував братство ім. О. Вересая. З 1948 р. емігрує до Австралії, де стає організатором Ансамблю ім. Г. Хоткевича, пропагує спадщину свого педагога, публікує статті. Для молоді написав «Школу гри на бандурі». Серед його кращих учнів – В. Мішалов.

Ф. Деряжний (1905-1981 рр.) – родом із Полтавщини, бандурист-аматор. У 30-ті роки захопився виробництвом бандур. У воєнний час мав власну майстерню в таборі Вайсенбург. У 1950 р. емігрував до Австралії, де продовжує виступати як бандурист, виготовляв інструменти (київсько-чернігівського типу, пізніше харківсько-полтавського), керував Ансамблем ім. Г. Хоткевича після Г. Бажула. Виступав разом із сином Петром.

Ансамбль бандуристів ім. Г. Хоткевича в Сідней організований у червні 1964 р. Г. Бажулом з метою плекати кобзарське мистецтво в Австралії і, зокрема, вдосконалювати пропагований Хоткевичем харківський спосіб гри на бандурі. У 1972 р. ансамбль нараховував 12 осіб, а 1988 р. – 9. До 1971 р. його очолював Г. Бажул. Від 1978 р. заступником керівників був П. Чокула. Ансамбль у своєму складі мав учасників із Сіднея, Мельбурна (місцевий керівник – Г. Березняк), Аделаїди. Репертуар охоплював козацькі, історичні й сучасні ліричні пісні. Перший самостійний концерт колектив дав у березні 1970 р. у м. Воллонгонг. Турне по Австралії 1978 р. охопило міста Перт, Аделаїду, Джілонг, Мельборн, Брізбан і Воллонгонг. Того ж року в Австралії вийшла їх перша «Кобза і пісня». Ансамбль виступав на зібранні українців Австралії, фольклорному фестивалі в Сіднейській опері, на сіднейському радіо й телебаченні.

У 1972 р. при ансамблі засновано школу гри на бандурі на чолі з П. Деряжним. Школа пізніше була підпорядкована Центральній рідній школі в Сідней, її адміністратором став І. Жестовський. Під керівництвом Деряжного ансамбль 1985 р. влаштував у Сідней крайовий кобзарський семінар із 26 учасників. Школу бандуристів згодом очолювали її колишній учень В. Мішалов та Є. Кульчицький і М. Кендало.

П. Деряжний – диригент, бандурист. Народився 2.07.1946 р. у Кальдені (Німеччина). Приїхав до Австралії в 1950 р., жив у Ньюкастелі (1951-1966 рр.), після – в Сідней. Закінчив місцевий інститут технології за спеціальністю «інженер-електрик» (1972 р.), а згодом отримав кваліфікацію вчителя співу (1978 р.) і співака-виконавця (1980 р.). В Едмонтоні (Канада) вивчав диригентуру (у В. Колесника) та церковну музику.

П. Деряжний очолював ансамбль бандуристів ім. Г. Хоткевича (від 1972 р.), був диригентом хору «Боян» (1982-1986 рр.), жіночого хору «Суцвіття» (від 1986 р.), ансамблю ім. В. Івасюка (1984 р.); здійснив музичне оформлення «Думи про С. Петлюру» на сл. І. Кучугури-Кучеренка та ліричних пісень на слова українських поетів Австралії й Канади; аранжував народні пісні для мішаного хору з інструментальним супроводом. Деряжний утверджував т. зв. «полтавську» техніку гри на бандурі (близьку до харківської), випустив платівку «Кобза і пісня». До його творчих здобутків належать численні обробки і аранжування для бандури: в супроводі харківської бандури популярних українських народних пісень для голосу («Взяв би я бандуру», «Добрий вечір дівчино», «Про Морозенка», «Ой у полі верба», «Ой ходила дівчина бережком», «Сиджу я край віконечка», «Ой там коло млина», «Ой за гаєм, гаєм» та ін.), обробки пісень на вірші Т. Шевченка («Ой літа орел», «Садок вишневий», «Думи мої», «Встає хмара» та ін.), аранжування творів В. Івасюка («Водограй», «Червона рута», «Пісня буде поміж нас», «У долі своя весна»). Він автор перекладів для капели бандуристів (з супроводом для харківського типу інструментарію) творів «Нагадай бандуро співами» Г. Китастого, «Про Нечая» О. Кошиця, «Гей злітались орли» К. Стеценка, Марш «Вперед» В. Божика, колядок і шедрівок «Нова радість стала», «Добрий вечір», «Бог Предвічний», «Днесь поюще» К. Стеценка, «Різдвяні дзвони» С. Концевича, «Бог Предвічний» С. Людкевича, «Воскликніте Господеві», «Як славний наш Господь» Д. Бортнянського, інструментальних творів «Коломийка», «Запорожець», «Великий гопак», «Народна фантазія» та ін.

Як заступник керівника ансамблю бандуристів, П. Деряжний почав компонувати пісні на слова українських поетів: «Надія» на слова Лесі Українки, «Наш отаман Гамалія» на слова Т. Шевченка, «Де Дніпро наш котить хвилі» на слова С. Масляка. Пізніше ним створені патріотичні пісні «Кобза і пісня» та «Слава Отаману», записані на платівку ансамблю бандуристів ім. Г. Хоткевича. Як зауважує В. Мішалов, «мелодії цих пісень відзеркалювали сучасну пору, використовуючи нові ритми та мелодійні фігурації» [13]. На вимогу культурно-громадянських потреб української діаспори в його доробку з'являються нові обробки народних пісень та композиції: «Дума про Петлюру», «Генералові Чупринці», «Прапори України» [13].

Ансамбль бандуристів ім. Г. Китастого заснований 1974 р. при пластовій станиці в Аделаїді. Його керівниками були Б. Жолкевич, Л. Гавришкевич, А. Ростек та Ю. Полішко. 1979 р. ансамбль провів турне разом з іншими мистецькими колективами Південної Австралії по містах східних штатів країни. Г. Китастий (США), на честь якого названо ансамбль, присвятив йому свою композицію «Вперед до щастя і мети» (сл. К. Рошко).

У Мельбурні кобзарське мистецтво започаткував Д. Носяра. У 1978 р., а І. Якубович створив Школу гри на бандурі ім. Лесі Українки в Нобл Парку (1984 р.). Школа, а потім і ансамбль брали участь в українських концертах і академіях. Бандуристи співпрацювали з Молодечим Кафедральним хором у Мельбурні і з хором «Черемош», виступали на фольклорних фестивалях компанії Шел (від 1982 р.), крайових семінарах бандуристів у Сідней (1981, 1985 рр.) і Мельбурні (1983, 1984 рр.). Завдяки старанням І. Якубовича, гру на бандурі запроваджено в місцевій консерваторії як предмет за вибором. Першим випускником бандури став Г. Батицький. Створюються й інші колективи. Ансамбль бандуристів «Колорит» заснований у Мельбурні 1978 р. під керівництвом Г. Корінь. В Аделаїді діяв пластовий ансамбль бандуристів під керівництвом Л. Гавришкевич. У Перті створено групу бандуристів «Відгомін» (кер. С. Прушинська). У Сідней (1981, 1985 рр.) і Мельбурні (1983, 1984 рр.) відбулися крайові семінари бандуристів. У штаті Вікторія гра на бандурі прийнята як предмет до матуральних іспитів загальноосвітньої школи. З 1976 р. виходив не періодично журнал «Бандурист», редагований М. Мішаловим і його внуком. «Бандурист» публікував нариси з історії інструмента, відомості про стрій, конструкцію, настроювання бандури. Окремі сторінки присвячувалися нотній грамоті і методиці гри: способам звуковидобування, штрихам, друкувалися портрети видатних бандуристів ХХ ст. – Г. Хоткевича, Г. Китастого, В. Ємця, З. Штокалка; аналізувалися історія кобзарства і становлення ансамблевого музикування, зокрема, історія Капели ім. Т. Шевченка. На сторінках видання констатувалися успіхи молодих бандуристів Австралії, солістів і колективів. Саме в Австралії розпочинається життєвий і творчий шлях одного з найяскравіших бандуристів сучасності В. Мішалова.

Народився він 4 квітня 1960 р. у Сідней (провінція Новий Південний Уельс). Закінчив Сіднейський університет (1984 р.), магістратуру місцевого коледжу (1986 р.). Розпочав студіювати бандуру з 1970 року, вивчав гру харківським способом у П. Деряжного і Г. Бажула в Сідней. У 1988 р. виграв грант Австралійської мистецької ради на продовження навчання гри на бандурі в Північній Америці. Саме там Віктор знайомиться з провідними представниками бандурного мистецтва українського зарубіжжя ХХ ст. – П. Гончаренком, П. та Г. Китастими, переймаючи у них досвід. Особливий вплив на формування музиканта мали спілкування з видатними бандуристами В. Ємцем та Л. Гайдамакою. Він бере у них інтерв'ю, записує репертуар, аналізує прийоми гри на інструменті харківського типу, зафіксує досвід віртуозного стилю виконання.

На 1979-1981 рр. припадає час його стажування в Київській консерваторії ім. П. Чайковського. Тут він опановує інструмент київського типу в проф. С. Баштана, вдосконалює свою майстерність, вивчає твори концертного репертуару бандуриста. Уроки диригування бере у М. Щоголя, вокалу навчається у проф. М. Єгоричевої.

В. Мішалов виявив зацікавлення і старосвітською бандурою, гру на якій вивчає у київського кобзаря Г. Ткаченка, засвоює від нього традиційний кобзарський репертуар (думи, історичні пісні, псалми тощо). Повернувшись до Австралії, популяризує бандуру в Аделаїді, Мельбурні, створює тріо бандуристів. Наслідком його діяльності в Австралії стала організація ансамблів у містах Мельбурні, Канберрі, Сідней. З 1981 р. засновується організація «Українські кобзарські семінари Австралії», що ставить метою щорічне проведення курсів навчання гри на бандурі, а також введення бандури до програми консерваторії. Австралійський період діяльності В. Мішалова став значним поступом для формування методичних засад викладання гри на інструменті, переконання у правильності виконавської орієнтації на харківський тип інструмента [5].

Переселившись до Торонто (Канада), В. Мішалов не полишає зв'язків з Австралією. Влітку 2010 р. він провів по Україні й Австралії, за підтримки австралійської громадської організації «Товариство українського козацтва ім. І. Богуна», концертний тур «Шляхами кобзарів». На ньому прозвучали твори Г. Хоткевича («Невільничий ринок у Кафі», мелодекламації «Я знов один» і «Рано спустилися» (сл. М. Філянського), обробка Думи «Буря на Чорному морі»), П. Гончаренка («Тарашанський козачок», «Музичний момент»), Дума «Про бідну вдову» (від Г. Ткаченка), авторські твори В. Мішалова інструментальні «Карпатська рапсодія» і «Українська рапсодія», вокально-інструментальні «Пісня Мазепи» (сл. М. Степаненка), «Про Сагайдачного» (сл. В. Онуфрієнка), «Сільський адвокат» (сл. М. Домонтовича) та ін. [6; 326].

Сьогодні В. Мішалов, продовжуючи настанови своїх австралійських педагогів, популяризує харківську бандуру, її конструкцію, методику гри, репертуар не лише на виконавському, але й на науковому рівні. Він захистив дисертацію і видав монографію за її результатами (2013 р.) [10–11].

Школа юних бандуристів у Сідней заснована 1972 р., пізніше влилася до Української центральної школи ім. Княгині Ольги. Учні школи виступали спільно з ансамблем ім. Г. Хоткевича. 1976 р. керівництво перебрав випускник школи В. Мішалов, а згодом Р. Мішалова, пізніше Є. Кульчицький. У школі існували три групи – початківці, середня і старша.

На сучасному етапі в Австралії і Новій Зеландії активно концертує П. Деряжний, часто виступаючи і в дуеті з дружиною Нілою.

Бандуру популяризує також і випускниця Національної музичної академії ім. П. Чайковського (клас проф. С. Баштана) Л. Ковальчук (н. 1968 р.). Вона виступає як солістка-бандуристка, дає уроки гри на інструменті й співу, виступає в шевченківських концертах. Таким чином, в Австралії в другій пол. ХХ – початку ХХІ ст. бандурне мистецтво розвивається лише періодично, його динаміку забезпечують окремі ентузіасти. Саме особистий внесок бандуристів забезпечив професійний рівень цього мистецтва. Серед індивідуальних напрямів діяльності бандуристів – виконавський, диригентський, композиторський, організаційно-просвітницький, навчально-методичний. Однак, переважання ансамблевого виконавства створює популяризацію бандури, її роль як чинника етнічної самоідентифікації. Успішні виступи молодого покоління,

яке вивчало бандуру, забезпечує національну приналежність до українського етносу, сприяє збереженню культурних традицій. Завдяки діяльності Г. Бажула, Ф. Деряжного, П. Деряжного, В. Мішалова та ін. в Австралії не лише збереглися, але й отримали продовження пріоритети харківської школи гри на бандурі, відповідного інструментарію та методики гри, започаткованої Г. Хоткевичем.

Список використаної літератури

1. *Альманах українського життя в Австралії*. Видання українського часопису «Вільна думка» та Фондації українознавчих студій в Австралії. – Сідней, 1994. – 936 с.
2. *Гостя із Сіднея* : [розм. із бандуристом, випускницею Терноп. музичного училища, викладачем муз. ін-ту в Сідней Л. Ковальчук] / розмовляла О. Прохорець // Соломія. – 2008. – № 2 (черв.). – С. 4.
3. *Дутчак В. Г.* Бандурне мистецтво українського зарубіжжя : моногр. / В. Дутчак. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2013. – 488 с.+ 72 іл.
4. *Дутчак В. Г.* Бандурне мистецтво українського зарубіжжя в національному музично-культурному процесі ХХ – початку ХХІ ст. : дис. ... док. миств. : 17.00.03 / Ін-т мистецтв., фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України / Дутчак В. Г. – К., 2014. – 580 с.
5. *Дутчак В. Г.* Пошук синтезу традицій і новацій української бандури в творчій діяльності В. Мішалова / В. Дутчак // Мистецтвознавчі зап., 2007. – Вип. 11. – С. 170–177.
6. *Дутчак В.* Музична і науково-методична спадщина Гната Хоткевича в українському зарубіжжі / В. Дутчак // Вісник Прикарпат. ун-ту. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2008. – Вип. XII–XIII. – С. 151–156.
7. *Енциклопедія сучасної України* / НАН України; НТШ; Координаційне бюро Енциклопедії сучасної України НАН України / І. М. Дзюба (голов. ред.). – К., 2001. – Т. 1. – [А]. – 825 с.
8. *Енциклопедія української діаспори* : у 7 т. – Т.4 : Австралія – Азія – Африка. – К. ; Нью-Йорк ; Чикаго ; Мельбурн : Інтел, 1995. – 250 с.
9. *Карась Г. В.* Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття : моногр. / Г. Карась. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. – 1164 с.
10. *Мішалов В. Ю.* Культурно-мистецькі аспекти генези і розвитку виконавства на харківській бандурі : дис. ... канд. мистецтв. : 26.00.01 / Мішалов В. Ю. ; Харків. держ. акад. культури. – Х., 2009. – 347 с.
11. *Мішалов В.* Харківська бандура : культурологічно-мистецькі аспекти генези і розвитку виконавства на українському народному інструменті / В. Мішалов. – Х. : Вид. Савчук О. О., 2013. – 368 с. ; 109 іл. Вип. 7.
12. *Мішалов В.* Шляхами кобзарів. Ансамбль бандуристів ім. Г. Хоткевича і бандурне мистецтво в Австралії (Рукопис) / В. Мішалов. – Торонто, 2010. – 33 с.
13. *Мішалов В.* Петро Деряжний : бандурист, композитор, диригент (Рукопис) / В. Мішалов. – Торонто, 2010. – 18 с.
14. *Трощинський В.* Українці в світі / В. Трощинський, А. Шевченко // Україна крізь віки. – Т. 15. – К., 2001. – 142 с.
15. *Українці в Австралії* : матеріали до історії поселення українців в Австралії. – Мельбурн : Накладом Союзу укр. орг. Австралії (СОУА). – Ч. I. – 1966. – 862 с.
16. *Українці в Австралії* : матеріали до історії поселення українців в Австралії. – Мельбурн : Накладом СОУА. – Ч. II. – 1968. – 1104 с.
17. *Українці в Австралії* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.litopys.com.ua>
18. *Українській діаспорі в Австралії 65 років* (Виступ М. Галабурди-Чигрин під гаслом «Минуле, теперішнє, майбутнє») / ЗДВИГ українців Австралії в Сідней в днях 7–9 черв. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.patriyarkhat.org.ua/ukrajinskij>
19. *Чернова К.* Українська діаспора як соціокультурна система / К. Чернова. – К., 2011. – 347 с.
20. *Шатова И.* Стилиевые основы Одесской хоровой школы : дисс. ... канд. искусств.: 17.00.03 / Шатова И. А. – О., 2005. – 219 с.

Резюме

Розглянуто етапи становлення і розвитку бандурного мистецтва на австралійському континенті впродовж ХХ – початку ХХІ ст. Виокремлено здобутки педагогів, солістів, колективів, майстрів бандури. Проаналізовано ступінь збереження в Австралії традиційних жанрів, форм і способу гри на бандурі.

Ключові слова: Австралія, українська діаспора, бандура, бандурне мистецтво, традиція, ансамблі бандуристів.

Summary

Dutchak V. Traditions of bandura art in Australia

The article describes the stages of development and incipience of bandura art on the Australian continent during the XX-XXI century. Author determined the achievements of teachers, soloists, bands, bandura masters. It is analyzed the preservation degree of traditional genres, forms and styles of playing the bandura in Australia.

Key words: Australia, Ukrainian diaspora, bandura, bandura art, tradition, bandura players' ensembles.

Анотація

Дутчак В.Г. Традиції бандурного мистецтва в Австралії

Рассмотрены этапы становления бандурного искусства на австралийском континенте в XX – начале XXI ст., выделено достижения педагогов, солистов, коллективов, мастеров бандуры. Проанализировано состояние сохранения традиционных жанров, форм и способов игры на бандуре.

Ключевые слова: Австралия, украинская диаспора, бандура, традиция, ансамбли бандуристов.

Надійшла до редакції 11.11.2014 р.

УДК 783(477.043.3)

Л.В. Терещенко-Кайдан

РУКОПИСНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ ТА ГРЕЦІЇ ЯК СВДЧЕННЯ ПАРАЛЕЛІЗМУ І ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ДВОХ КРАЇН

Звертаючись до питань, пов'язаних із проблемою паралелізму та особливостей розвитку духовної культури України й Греції XVII-XVIII ст., стає зрозуміло, що відповідь на ці запитання краще шукати в рукописному надбанні двох країн.

Найяскравішим виразником традицій та культурних цінностей, генетичним кодом нації є рукописна спадщина. З попередніх досліджень видно, що проблема слов'янського рукописного надбання й, особливо, українського рукопису, незважаючи на наявний фонд описової літератури, є малодослідженим і потребує на наукову увагу.

Однією з центральних тем цієї проблематики є виокремлення українських рукописів з масиву елліно-слов'янського рукописного фонду. Це є метою нашого дослідження.

Основними матеріалами для дослідження є рукописна спадщина України, Болгарії, Сербії та Греції, що знаходиться за межами України. Джерельною базою, до якої необхідно звертатися для висвітлення теми, є каталоги – описи різних рукописних зібрань: каталоги рукописної слов'янської (кириличної) колекції монастиря Хіландар, що на Афоні та Опис кириличних рукописів національної бібліотеки Белграда, упорядником яких є Дм. Богданович [4, 5], каталоги Зографського монастиря (упорядники Х. Кодов, Б. Райков, С. Кожухаров) [6, 13], Опис колекції національної бібліотеки м. Софія (упорядник М. Стоянов) [12] та болгарських рукописів (упорядник К. Катаджиева) [10], розгорнутий опис слов'янських рукописів Свято-Пантелеймонового монастиря (Афон) А-Е. Н. Тахиаоса [2], каталог Віденської колекції, упорядкований Г. Хунгером [9], колекція сучасної Македонії (Скоп'є) [11], Бухаресту [8] та колекція Анкари [7].

Не зважаючи на численні пожежі, повені та пограбування колекцій слов'янська рукописна спадщина досить численна. За різних обставин вона майже не затримувалась у місцях свого написання, а переміщалась світом. Переносили рукописи мандрівники, що випадково знаходили їх у зруйнованих монастирях, ченці, що обмінювалися книжками, або брали з собою написані вдома кодекси, і разом із ними потрапляли до далеких грецьких монастирів на служіння Богу. Інколи ченці-греки самі продавали рукописи для підтримки фінансової кризи у монастирях. Рукописи виступали як трофеї загарбників і як подарунки при посольствах тих чи інших місій. Поступово рукописна спадщина почала переміщатися до національних (народних) сховищ тих країн, до яких належав монастир. Наприклад, колекції з монастиря Хіландар перемістилися до Белграда, а з Зографу до Софії. Таке переміщення зовсім не означає, що в колекцію увійдуть виключно сербські або болгарські рукописи. Все зібрання забиралося й перевозилося з монастиря до бібліотечного сховища. А вже фахівці бібліотеки, у зручному для них світлі, робили опис наявних у колекції рукописів [4, 13].

Усю слов'янську (кириличну) рукописну спадщину можна поділити за регіонами, тобто за тим місцем, де на даний момент зберігається рукопис, куди він потрапив після переміщення від переписувача, перекладача, упорядника або автора.

Регіонально слов'янські рукописи з Греції розповсюдились разом з еллінськими колекціями по світу, що є найяскравішим свідченням паралелізму розвитку духовної культури слов'ян та греків. Величезний фонд кириличної рукописної книги зберігається в Росії (Москва, Санкт-Петербург). Відомо, що в Росію з православного сходу ввозилися коштовні, в тому числі й рукописні, надбання, наприклад з Афону [1].

Наступним місцем накопичення рукописної кириличної книги є балканський півострів, а саме Болгарія, Сербія, Македонія, Румунія. Окремо можна виділити колекції Відня, Ватикану, Венеції і, навіть Анкари. Необхідно також пам'ятати й про сховища самої Греції і про монастир Св. Катерини на Синаї. Принаймні, таку географію охоплює дослідження слов'янських рукописів на даному етапі.

Розподіл рукописів класифікується й за місцем збереження та сховищами: 1) офіційні бібліотечні фонди; 2) монастирські колекції; 3) приватні колекції. А далі, вже в межах конкретної колекції, рукописи поділяються за жанрами на: 1) історичну книгу; 2) філософські праці; 3) праці релігійного змісту; 4) збірники тощо. В свою чергу, кожен із жанрових розділів може ділитися на підрозділи. Наприклад, книги релігійного змісту діляться на священно-церковні, церковно-богослужбові, паралітургічні та ін. Узагалі комплектування, зашифровка кожної окремо взятої колекції, особливий, притаманний тільки їй механізм. А поєднання цих механізмів формує єдиний організм, що має назву «рукописна спадщина».